

Tarixin izinə düşən daşın yad-daşını oxuya bilən memarlar az olur. Onlar yalnız bina inşa etmirlər, zamanla üz-üzə dayanıb babalarımızın min illər əvvəl tikib qoyduqları tarixi yadigarları, mədəni irsimizi yaşadıb, yenidən həyat verib gələcək nəsillərə ötürürlər.

Azərbaycan memarlıq məktəbinin tanınmış nümayəndələrindən biri Əməkdar memar Ədalət Eyvaz oğlu Məmmədov da məhz bu nadir sənət sahiblərindəndir. O, keçmişin gözəllikləri ilə müasirliyi sintez etməyi bacaran nadir sənətkarlardandır. Ə.Məmmədovu tanımaq üçün onun imzasını daşıyan layihələr sırasında Bakının möhtəşəm və nadir tarixi-memarlıq nümunələrindən biri olan Heydər məscidini qeyd etmək kifayətdir. Bu abidə təkcə dini məkan deyil, milli memarlıq düşüncəsinin, estetik zövqün və məsuliyyətli memar mövqeyinin ən mükəmməl ifadəsidir.

Ədalət Məmmədovun həyat yolu zəhmət və əqidə üzərində qurulub. O, Bərdə şəhərində çoxuşaqlı ailədə dünyaya göz açıb. Atası feldşer, anası evdar qadın olub. Beş yaşında atasını itirən Ədalət Məmmədovun ailəsində əsas yük anasının çiyinlərinə düşüb. Deyir ki, zəhmətkeş anamız 7 övladını

mayıb. Hazırda da Mədəniyyət Nazirliyinin tabeliyində fəaliyyət göstərən "Azərbaycan" Elmi-Tədqiqat Layihə İnstitutunda baş mütəxəssis olan Ədalət Məmmədov 1980-1989-cu illərdə Şuşa Memarlıq Qoruğundakı tarixi abidələrin sənədləşdirilməsi və bərpası ilə məşğul olub. Onun gördüyü işlərin siyahısına baxanda göz önündə bütöv bir tarix canlanır.

hadisəni unutmur: "Tarixi abidələrin pasportlaşması məqsədilə Xocavəndə ezam olunmuşdum. Xocavənd rayonunun Mədəniyyət şöbəsinin müdiri hər vəchlə işimə mane olmağa çalışırdı. Səbəb də aydın idi. O zaman Rəna Əfəndizadə Qarabağdakı bir çox kilsə və məbədlərin alban irsinə aid olduğunu elmi əsaslarla sübut edən kitab yazmışdı. Ermənilər isə bütün alban abidələrini öz adla-

hələr sırasında Yuxarı Gövhər ağa məscidi, Şuşa qalası, Üzeyir bəy Hacıbəylinin ev-muzeyi, Şirin su hamamı, Xan qızı Natəvanın evi, Ağdam Cümə məscidi, Zəngilan Şəhər məscidi və onlarca digər abidə var. Onun rəhbərliyi ilə görülmə işləri sırasında Gəncə İmamzadə Kompleksi, Qarabağlar türbəsi, Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi (Tağıyev sarayı), "Sınıq Körpü", Şah Abbas karvansarayı

"...Tikdim ki, izim qala"

namusla, zəhmətlə, şərəflə böyüdüb, 7 uşağın hamısının ali təhsilli olması üçün canını oda yaxıb.

1966-1976-cı illərdə Bakıda 4 nömrəli fars təmayüllü orta məktəbdə təhsil alan Ədalət hələ məktəb illərindən əl qabiliyyəti və təsviri düşüncəsi ilə seçilib. Divar qəzetlərinin tərtibatı, rəssamlıq işləri məktəbdə ona həvalə olunub. Əslində, onun arzusu şərqşünas olmaq idi. Lakin İnşaat Mühəndisləri İnstitutunda təhsil alan böyük qardaşı onun memarlığa olan fitri qabiliyyətini görərək bu istiqamətə yönləndirib: "Məndən böyük qardaşım İnşaat İnstitutunda oxuyurdu. İndi İspaniyada yaşayır. Heykəltaraşdır. Mənə dedi ki, Ədalət, sən seçilən bir memar ola bilərsən. Memarların ömrü uzun, bəzən də əbədiyaşar olur. Atalar elə-belə deməyiblər ki, tikmədim özüm qalam, tikdim ki, izim qala. Sən də tik ki, bu dünyada bir iz qoya biləsən. Qərara gəldim ki, memar olacağam".

1977-ci ildə Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun Memarlıq fakültəsinə daxil olan Ədalət Məmmədov 1983-cü ildə ali təhsilini başa vurub. Amma onun əmək fəaliyyəti hələ tələbəlik illərindən - 1980-ci ildən başlayıb. O, Mədəniyyət Nazirliyində tarix və mədəniyyət abidələrinin bərpası ilə məşğul olub və ömrü boyu bu sahədən ayrıl-

Ədalət Məmmədov deyir ki, memarlıq gözəl sənətdir, amma bərpəçilik tamam başqa aləmdir. Onun fikrincə, bərpəçi memarı həkimlə müqayisə etmək olar: "Həkim necə ki, xəstənin dərini öyrənir, diaqnoz qoyur və müalicə edir, bərpəçi memar da abidəni öyrənir - bünövrəsindən dam örtüyünə qədər. Dağıntının səbəbini araşdırır, arxiv materiallarını tədqiq edir və yalnız bundan sonra qərar verir: bu abidə vaxtilə necə olubsa, elə də bərpa olunmalıdır".

1979-1992-ci illərdə Qarabağda çalışan memar bölgədəki tarixi abidələrin pasportlaşdırılmasını həyata keçirib. 1986-cı ildə Xocavənd rayonuna ezamiyyəti zamanı erməni məmurular tərəfindən ciddi maneələrlə üzləşib.

Ədalət Məmmədov Xocavənd rayonunda qarşılaşdığı bir

rına çıxmaq istəyirdilər. Mədəniyyət Nazirliyinə zəng vurub o zaman tarixi abidələrə nəzarət edən Şamil Əliyevə məlumat verdim. Mədəniyyət Nazirliyinin dəstəyiylə işlərimi davam etdirdim. Talış kəndində olanda mənə bələdçilik edən erməni dedi ki, buradakı meşə ərazisində qədim bir qala-şəhər var. O zaman bu qala-şəhərin adı bizim siyahıda yox idi. Həmin abidənin yerləşdiyi əraziyə gedib ərazini ölçüb qeydiyyatı saldı. Qaladan Tərtərçaya gizli tunel də çəkilmişdi. İndi bu abidə tarixi Urek qalası, Urek məbədi, alban monastırları kimi mühüm abidələr sırasında yer alır".

Bu gün düşməndən azad edilmiş Qarabağda yenidən tarixi-mədəni irsimizin bərpası ilə məşğul olan Ədalət Məmmədovun müəllifi olduğu layi-

kimi milli əhəmiyyətli abidələrin bərpası da xüsusi yer tutur.

Ədalət Məmmədovun yaradıcılığında xüsusi mənəvi çəkisi olan əsərlərdən biri də 20 Yanvar Abidə Kompleksidir. Bu kompleks təkcə memarlıq nümunəsi deyil, xalqın ağrısının, ləyaqətinin və sarsılmaz iradəsinin daş yaddaşındır. Burada hər bir xətt, ərazinin quruluşu, həcm kədrin və uralığın ifadəsidir. Memar bu abidədə formadan daha çox mənə qurur,

daş vasitəsilə sükutu danışdırır. 20 Yanvar Abidə Kompleksi Ədalət Məmmədovun sənət fəlsəfəsinin ən aydın ifadələrindən biridir. Tarixi hadisəni, sadəcə, xatırlatmır, onu milli yaddaşın ayrılmaz parçasına çevirir və gələcək nəsillərə ötürür.

Ədalət Məmmədov Azərbaycan abidələrinin ilkin siyahısının və İçərişəhər Qoruq Kompleksinin UNESCO siyahısına salınması layihəsində memarlar qrupuna rəhbərlik edib. 2018-ci ildə ona Azərbaycan Respublikasının Əməkdar memarı, 2019-cu ildə isə "Ustad Memar" adı təqdim olunub. Bu yolun fəlsəfəsi isə sadə və dərin bir cümlədə ifadə olunur: "Tikmədim özüm qalam, tikdim ki, izim qala".

Elşən QƏNİYEV,
"Azərbaycan"